folklor/edebiyat, cilt:18, sayı:69, 2012/1

«Şimdi»ye Musallat Olan «Gelecek»: Geleceğin Hortlakları ve 3D Modernlik

Mevlüt Özben*

Çinliler birinden gerçek*[ten] nefret ettiklerinde ona şöyle bir beddua okurlarmış: "*İlginç zamanlarda yaşayasın*!"***

Giriş

"Şimdi"nin, öngörülemez bir gelecek öngörüsünün içine hapsolduğu günümüzde– ilginç zamanlarda-, risk algısı geleceğin hayaletlerini/hortlaklarını "şimdi"ye musallat etmekte ya da başka bir deyişle "şimdi"ye musallat olan bir gelecek tahayyülü inşa etmektedir. Üstelik söz konusu gelecek tahayyülü, geleceğe ilişkin bir endişe veya huzursuzluk durumu yaratmanın da ötesine geçerek "şimdi"yi bozmakta ve altüst etmektedir. "Şimdi"nin, yani yaşanılan zamanların kendine özgü sıkıntıları ve altüst oluşları hep olmuşsa da, bu zamanlarda (geçmişte) gelecek, kimi istisnalar dışında, hep daha iyinin var olacağı bir umut ufku olarak görülürken; günümüz risk toplumlarında "şimdi"nin sıkıntı ve altüst oluşlarının nedeni geçmiş ve deneyimlenen zamandan daha çok "gelecek"tir. Benzetim yerinde olursa, zaman makinesinin zembereği yerinden çıkmış gibidir.

Çoğunlukla öngörülebilirlik hissinden mahrum bir halde yaşayan ve büyük bir hızla ilerleyen! biz modernler, geçmişi hayret geleceği de endişeyle karşılıyoruz. O

* Yrd.Doç.Dr.,Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü- mozben@atauni.edu.tr
** Žižek, Slavoj, **Ahir Zamanlarda Yaşarken,** Çev: Erkal Ünal, Metis Yayınları, İstanbul, 2011, s. 487

kadar ki, deyim yerindeyse sırtımız dönük geleceğe doğru sürüklenirken (Brown, 2010; 172) tırnaklarımızla geçmişi eşeliyoruz.

Bu çalışmanın temel amacı, alışageldiğimiz şekliyle geçmişin izlerini taşıyan (musallat olduğu) bir "şimdi" fikrinden; "geleceğin" biçimlendirdiğini (musallat olduğunu) iddia edeceğimiz bir "şimdi" fikrini, *sosyolojik yorum bilgisinin*[***] gücünden yararlanarak kurmak olacaktır. Ayrıca, geleceğin musallat olduğu "şimdi" verili bir kuram olan "risk toplumu" etrafında ele alınacak ve tüm bu çerçeve *3D modernlik*[****] kavramsallaştırması ile karşılanmaya çalışılacaktır. Çünkü geçmiş-şimdi-gelecek üçlemesi içerisinde gelecek, üçüncü boyut olarak şimdiyi ve hatta geçmişi hiç olmadığı kadar kuşatmakta ve belirlemektedir.

Risk Toplumu

Geleceğin şimdiye musallat olması gibi bir ifadeden de anlaşılacağı gibi, burada, bilindik modernite anlatılarının "ilerlemeci" mantığının bir sonucu olarak daha iyi ve mükemmel bir gelecek fikri (beklentisi) askıya alınmaktadır. Bize göre de, risk toplumunda yaşıyor olunmasının bir anlamı olacak şekilde, "gelecek" daha önce "geçmiş"e (ve geçmişe ait olan ama şimdide hortlayana) atfedilen, 'tekinsiz olana' daha bir yaklaşmış ve korkularımızın ana kaynağı durumuna gelmiştir. Bu dönüşümü (daha yalın ve bizi dehşete düşürmeden) bugünlerde çocukların takip ettiği çizgi filmlere bakarak da anlayabiliriz. Yakın bir zamana kadar masallarda, folklorik anlatılarda vb. lerinde geçmişe ait olan ve tekinsiz-korkutucu, fenalık getiren (yapan) tiplemeler olarak karşımıza çıkan "dev", "ejderha", "dinazor" ve hatta "hayaletler"in şimdinin çizgi filmlerinde sevimli, iyi kalpli ve insanlara yardım eden varlıklar olarak gösterilmesi bu bakımdan önemlidir. Sevimli Hayalet Casper buna iyi bir örnektir.

Peki, bireysel/toplumsal olarak bize hep bir şans daha sunacak ya da pek çok şeyi telafi edebileceğimiz kadar imkânlarla dolu ve daha iyisini vaad edecek kadar cömert olan bir "gelecek fikrinden nasıl/neden vazgeçtik de, telafisi zor ve daha kötü zamanlar olarak bir "gelecek" fikri etrafında "şimdi"ye hapsolduk?

Ulrick Beck bundan yirmi yıl kadar önce, insanlığın temel öznel tutumunun "açım"dan "korkuyorum"a kaydığına dikkat çekmiş ve günümüz modern

*** Sosyolojik yorum bilgisinin gücü derken kastettiğimizi Bauman'ı alıntılayarak şöyle ifade edebiliriz: Gündelik uğraşlarımızı kapsayan konularda yorum, tam da sosyolojinin yapmak zorunda olduğu bir şeydir. Sosyoloji, gündelik yaşamlarımızdan elde ettiğimiz ve kullandığımız bilgilerin arılaşmasıdır. Çünkü sosyoloji çıplak gözle bakıyor olmanın tespit edemeyeceği bazı incelikli ayrımların açığa çıkarılmasıdır. Denilebilir ki, sosyolojiden bekleyebileceğimiz en iyi hizmet, görünüşteki benzer şeyleri umulmadık açılardan da göstererek ve böylece tüm bildik şeyleri ve özgüvenleri zayıflatarak "ağır aksak ilerleyen hayal gücümüzü kışkırtmak"tır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Zygmunt, Bauman, **Sosyolojik Düşünmek,** Çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2010

**** 3D Modernlik kavramı uzunca bir süredir üzerinde çalıştığımız günümüz modernlik koşullarını nitelendirmek üzere tarafımızca ortaya atılmış ve ilk kez Haziran 2011'de 28. Sayısını yayımlayan *Muhafazakar Düşünce dergisinde* "'Zaman'sız-'Mekan'sız Yaşam Formları ve 3D Modernlik" başlıklı makalede kullanılmıştır.

toplumlarını nitelendirmek için "risk toplumu" kavramsallaştırmasını önermiştir (Žižek, 2011; 437). Beck'e (2005) göre, modern toplumun yenilenme dinamiğinin yaratmış olduğu ekolojik ve bireysel risklerin gitgide sanayi toplumunun denetim ve etki kurumlarının etkisinden çıkması "risk toplumu" olarak adlandıracağımız sanayi sonrası bir toplum tipi ortaya çıkarmıştır (s. 33). Bu toplum, eğilim olarak özeleştirel bir toplumdur. Sanayi toplumundan risk toplumuna geçiş ya da bu iki toplum arasındaki ayrım, daha çok bilgi düzeyinde bir ayrım, yani, gelişmiş sanayi modernliğinin tehlikelerinin özdüşünümsel olarak yansıması konusundaki bir ayrımdır (Beck, 2005; 51-56). Tam da bu noktada Giddens (2004) günümüz modern toplumlarında "güven" terimini "risk" ile ilişkisi bağlamında ele almak gerektiğine vurgu yapar. Ona göre modernlik tümüyle düşünümsel olarak uygulanmış bilgiden oluşur; baştanbaşa düşünümsel olarak uygulanmış bilgiyle kurulmuş olan bir dünyada yaşıyoruz ancak bu dünya, aynı zamanda, o bilginin herhangi bir unsurunun değişmeyeceğinden hiçbir zaman emin olamayacağımız bir yerdir (s. 36-37, 44). Örneğin günümüzde riskin etkisi genelleşmiştir ve bizler, modernliğin radikalleşmesi ve genelleşmesiyle açıklanabilecek bir 'risk kültürü'nde yaşıyoruz. Bu bakımdan "imal edilmiş risk" yalnızca insanın doğaya müdahaleleri ile değil, aynı zamanda bilgi toplumundaki toplumsal değişikliklerle de ilgilidir (Giddens, 2001; 91-94).

Demek ki, son yılların moda kavramı "küreselleşme" de ifade bulan şeylerden biri de, 'şeylerin kontrolden çıkması' ile ilgili yeni ve rahatsız edici histir (Bauman, 2006; 69). Bu hissi ortaya çıkaran ya da başka deyişle modern topluma dair bir "risk toplumu" analizini gerçekçi kılan ise, çağdaş bilinç ve kurumların olgunlaşması nispetinde kaygının genelleşmesidir (Hudson, 2003; 43). Kuşkuculuk olarak da anlayabileceğimiz düşünümlülük kaygıyı artıran en önemli faktördür (Bauman, 1998; 243-244). Scott'ın (2000) da dediği gibi, gerçekten de, en çok risk bilincine sahip olanlar huzurlarını daha çok kaybediyorlar (s.39).

Risk kavramı 1980'lerin ortalarından beri Ulrich Beck'in sosyolojik çalışmalarının temel dayanağı olmuştur. Genel olarak risk kelimesi, belirli alanlara ilişkin tehdit ve tehlikelere işaret etmek için kullanılır. Gündelik dilde risk, herhangi birisi için normalde, mutlu (güvende) olabilecekken, bazı durum ve bu durumların sonuçlarından dolayı mutsuz (tehlikede) olacağına/olabileceğine gönderimde bulunan tehlike terimine yakın bir anlamda kullanılmıştır. (Mythen, 2004; 11-13). Bu bakımdan, modern toplumlarda olasılık ve belirsizlik kavramları ayrılmaz bir biçimde risk terimiyle bağlantılandırılmıştır. Böylece belirsiz olanla ilişkilendirilerek dönüşüme uğrayan (kaynağının tamamen belirsizlik olması anlamında) risk algısı, gezegenimizin geleceği ile ilgili giderek artan kaygıların da genelleşmesine neden olmuştur (ibid,; 15-16).

Lupton'a göre 16. yüzyılın ortalarında Almancada, 17. yüzyılın ikinci yarısında da İngilizcede ortaya çıkan risk terimi yüzyılın dönüşümünde daha yaygın olarak kullanılmaya başlandığı gibi, anlamında da önemli değişimler dikkatleri çekmektedir.

Şöyle ki, modernlik öncesinde risk dışarlıklı ve ilki doğa-üstü güçlerden, ikincisi salgın, sel, fırtına vb. doğal felaketlerden kaynaklanan tehlikelerle özdeşleştirilirken (Lupton,1999;s.5), modern toplumlarda risk, gizil ve Tanrısal olmaktan çıkmış ve insani etkinliğin bir uzantısını temsil eder hale gelmiştir (Giddens, 2004; 37). Bu bağlamda, söz konusu edilmesi gereken, sadece sağlık veya maddi yaşamımızın temel unsurlarının sigortalanabilirlikleri bakımından tartışılması değil, bununla birlikte bireyi yaşama ilişkin pek çok alanda tek başına bırakan, onu daha çok konuda sorumluluk almaya zorlayan bir risk toplumudur (Özben, 2011; 167-168).

Hem *güvenlik* hem de *refah* Batı modernlik modelinde örgütlenmiş bir toplumun ana hedefleri olduğundan (Taylor, 2006; 23); refahın sosyal olarak üretimine (algısına) sistematik olarak riskin sosyal üretimi de (algısı da) eşlik etmektedir (Beck, 1992; 19). Bu bakımdan karşımızda duran risk biçimi, insanlığın gelişim sürecindeki değişimler, özellikle de bilim ve teknolojideki gelişmeler tarafından yaratılan "imal edilmiş risktir". Buradaki belirsizlik bu risklerin neler olduğunu bile genellikle bilememekten kaynaklanmaktadır. Denilebilirse, bilimin ve teknolojinin yarattığı yeni yeni belirsizlikler, en az ortadan kaldırdıkları kadar çoktur (Giddens, 2001; 222-223).

Risk toplumu kuramının en önemli ismi Beck'e (2005) göre, risk toplumu kendi başınabuyruk, sonuçlara kör, tehlikeler karşısında vurdumduymaz hale gelmiş modernleşme süreçlerinin kendiliğinden devinimi sırasında teşekkül eder. Bu bağlamda modern toplumlar, kendi sonuçlarını düşünüm konusu etmedikleri ve sanayide "yürü ya kulum" politikasında ısrar ettikleri ölçüde, kendi modernleşme modellerinin temelleri ve sınırlarıyla karşı karşıya kalırlar ki, bu, risk toplumuna hoş geldiniz demektir (s. 36). Sanayi toplumuyla risk toplumu arasındaki ayırıcı temel çizgi de bu noktada ortaya çıkar: Analitik açıdan, alınan kararların sonucunda meydana gelen tehlikeler karşısında güvenlik normlarına ilişkin sistemlerin işlemez hale gelmesi. Başka bir deyişle, toplumsal olarak karara bağlanan, böylece de toplumca üretilen tehlikeler güvence altına alınabilirlik sınırından uzaklaştıkça risk toplumu aşaması hayata geçmiş olur (ibid.; 38-41).

Şimdilerde yazılı-görsel medyadan tutun da iki ahbap arasındaki sohbetlere varıncaya kadar, ne kadar çok şeyin *"risk altında"* biçiminde nitelendirildiğini bir düşünün lütfen!... Hava, su, gıda, ormanlar-bitkiler, hayvan türleri, tüm yapıp etmeleri ve örgütlü yapılarıyla insanlık ve nihayetinde gezegenimiz hiç olmadığı kadar risk altında ya da en azından bizler böyle düşünüyoruz.

İşte tam da bu noktadan hareketle risk toplumu, içeriden değil dışarıdan bakabilen, kazanç ve kayıplarının tam bir hesabının çıkarılmasının vaktinin geldiğini düşünen, kendi kendisinin psikanalistliğini yapan, kendi sınırlılıklarını tanıyan ya da tanımak zorunda kalan ve bir zamanlar bilinçsizce yaptığı şeyleri bilinçli bir biçimde terk eden modernliktir (Bauman, 2003; 348). Burada modernliğinin teknik donanımının bizzat doğaya yönelik olan geri döndürülemez tahribatından dolaysız bir biçimde

etkilenen, başta insan olmak üzere, tüm canlıların yaşam koşulları ve geleceğine ilişkin kavrayışlardaki değişikliği, pekâlâ kaotik bir durum olarak da görebiliriz. Ancak eklemek gerekir ki, söz konusu kaotik koşullar, sosyal oluşlar, yönelimler ve tanımlamaları da değiştirebilecek türden bir güce sahiptir (Özben, 2011; 4).

"Şimdi"ye Musallat Olan "Gelecek": Geleceğin Hortlakları ve 3D Modernlik

Tüm doğru bildiklerimize, doğrularımızdan hareketle yapıp ettiklerimize ve nihayet doğrularımızla planladığımız geleceğimize meydan okuyan bu güç, belirsizliktir. "Şimdi"nin "gelecek"le ilişkisi, söz konusu belirsizliğin temel kaynağıdır. Başka bir ifade ile geleceğin musallat olduğu şimdi, sürekli bir kafa karışıklığı, belirsizlik ve kaygının hüküm sürdüğü bir zamandır. Dahası bu zaman (şimdi), geleceğe ilişkin kaygıların kışkırttığı kafa karışıklığı içinde, "sürekli bir şimdi sendromu"dur. "Sürekli şimdi sendromu" geleceğin şimdiye musallat olmasının bir sonucudur. Gelecek şimdiye musallat olmakla, kendisini kudretli kılan kaygıları sürekli canlı tutar ve "sürekli bir şimdi sendromu" diyebileceğimiz bir şimdiye hapseder bizi. Böylece, geleceğin musallat olduğu "şimdi", hem beklentileri, hem de kaygıları daha büyük olan bir gelecek fikri biriktirir. "Gelecek" biriktikçe "şimdi" ebedileşir. Bu şekliyle "şimdi"de yaratılan karamsar döngü, hiç gelmeyecek olan (kaygılar ve korkular bakımından gelmemesi istenen) ama her an gelecekmiş gibi algılanan bir gelecek etrafında "şimdi"yi sürekli ve alternatifsiz kılar.

"Sürekli şimdi sendromu"nda özne olarak insana ayrılan rolün ne denli sınırlı olduğunu yansıtan şey risk bilincidir. Riskler "sürekli şimdi"de gitgide insanın yönlendiriminden uzak ve özerk güçler olarak resmedilirler. Bu bağlamda, modern toplumdaki aktif özne, risktir ve risk altında olan insanlar nesne konumundadırlar (Furedi, 2001; 99). Örneğin, öznenin rolünün sınırlandırmaya başlaması ile kahramanlığın da (kahramanların da) modası geçmiştir. Artık revaçta olan risk almamaktır. Bu bakımdan, şimdinin yeni bireyciliği, insanın kendi potansiyelini gerçekleştirmeye değil, hayatta kalmaya odaklanmıştır. Bireyler artık kendi kaderlerini kendileri çizen varlıklar değil, koşulların (riskli yaşam koşullarının) kurbanı olarak algılanmaktadır. Denilebilirse, yeni öznelliğin istikameti, kahramanlıktan kurbanlığa geçiştir (ibid,: 100-189).

Yeni bireyciliğin, hemen hemen her şeyin sorumluluğunun öznenin başına yıkıldığı durumdan kurtulmak için izlediği tek strateji kurbanlığa geçiş değildir elbette. Yanı sıra "çocuksulaşma" stratejisi de riskli yaşam koşullarına tahammül etmenin (kendisine yüklenen sorumluluklardan kaçışın) bir yolu olarak mutluluk verici bir diğer stratejidir (Bruckner, 2006; 17). Ernst Bloch'a (2007) bakacak olursak; daha iyi halde olma isteği uykuya yatırılamaz. Arzularımızın peşinden gitmek ve hayal kurmak gündüz düşlerinin temel kaynaklarıdır. Tüm düşsel arzular ve hayaller çocuksu kökenlidir ve çocuksu malzemeyle, ruh kıpırdanışlarıyla ve mekanizmalarla iş görürler (Bloch, 2007; 105-106).

Özellikle, "iste ve elde et", "yeter ki iste" vb. telkinlerin çokça etkili olduğu günümüz tüketim toplumlarında, söz konusu telkinleri anlamlı kılan yaşam koşullarının bir tür esrik hava estirmesi gündüz düşleri içerisinde/sayesinde gerçekleşmiş olmaktadır. İsteklerimiz ve arzularımız gündüz düşleri sayesinde o denli yakınımızdadırlar ki, dokunamasak bile onları görebiliriz (medya bu bakımdan işimizi bir hayli kolaylaştırır). Kendi düşsel dünyamız içerisinde (ve oradan güç alarak) arzularımızın doyurulmasının en doğal hakkımız olduğunu ileri sürebiliriz. Bu bağlamda, modernliğin farklı evresinin insanı bir tür çocuksu tavır da sergiler. Onun için yok yoktur(Özben, 2011; 192). Ne var ki, tam da bu vurdumduymaz çocuksuluğumuz ve işin kolayına kaçıp kendimizi "kurban" ilan ettiğimizde de geleceğin hortlakları peşimizi bırakmaz, aksine daha çok musallat olur.

Musallat bilimin söylemi gereği hortlağı, yitip gitmişin yeniden belirişi (Derrida, 2007; 20) olarak alırsak, geleceğini har vurup harman savuranların dünyası haline gelmiş olan risk toplumunda hortlayanlar "sürekli şimdi sendromu"nun bir sonucu olarak "doğmamış" olanlardır.

Başka bir ifade ile "şimdi" üzerindeki gelecek etkisi, değil önce gelmiş olmak, hiç mi hiç gelmemiş, yani gelmesi beklenen şey(ler)den kaynaklanır ve tıpkı geçmiş gibi geleceği de hortlaklara ait görebiliriz (ibid,: 49-66).

Bu arada, "geleceğin" musallat olduğu "şimdi"yi her deneyimleyiş endişe yarattığı sürece, öznenin endişe sırasında maruz kaldığı şeyin kaybın kaybedilmesi olduğu da unutulmamalıdır. Çünkü burada endişe nesneden ayrılma endişesi değil, özneye fazlasıyla yaklaşan arzu nesnesi sonucunda oluşan endişenin kendisidir. Bundan dolayı yaşanılan travma tekinsizin alanına aittir. Tekinsizi tekinsiz yapan şey yakınlığı, bize fazlasıyla yakın olan bir şeyin görünürlüğe yaklaşmasıdır (Žižek, 2011; 377). 3D modernlik koşullarında "gelecek" de "şimdi"ye bu şekilde musallat olmaktadır. Yani geleceği tekinsiz yapan ve bizi "sürekli bir şimdi"ye hapseden bize fazlasıyla yakın olan "geleceğin" görünürlüğe yaklaşmasıdır.

Geleceğin görünürlüğe yaklaşmasının beklendik bir sonucu olarak beklenmedik olanla yüz yüze kalmak ve sonrasına dair belirsizliklerde, kaygılarda yeni olan unsurlardan biri de insanların riskli yaşam koşullarının ortasında kaldıklarında kendilerine yol gösterecek ve sorumluluğu üstüne alacak geleneksel kaçış/kurtuluş araçlarından mahrum olmalarıdır (Bauman, 2005; 83). Tam da bu noktada Bourdieu'nün 'habitus' kavramsallaştırmasını, risk toplumunun belirsizlik ilkesi üzerinden yorumlarsak şöyle diyebiliriz: Belirli bir toplumsal sınıf için değil de, tüm toplumsal sınıflar için geçerli olan belirsizliklerin, nesnel olasılıkların onların hayat koşulları içerisinde yatkınlıklara dönüşecek şekilde içselleştirildiğini söyleyebiliriz. Habitus burada içselleştirilmiş ve yatkınlığa çevrilmiş zorunluluktur. Böylece habitus, risk toplumunun üyelerini 'düzene dolaysız itaate' yönlendirerek, toplumsal ve ekonomik zorunlulukları da erdeme dönüştürür (Swarts, 2011; 150). Bu bağlamda, bedenine

özen göstermek (diyet programları spor vb), sağlığına dikkat etmek (beslenme, düzenli check-up, sağlık sigortaları vb) ve "yeni doğacılık" risk toplumunun en gözde erdemleri durumundadırlar.

Kısa ya da uzun vadede, geleceğin hesabına yazdığımız risklerin ya da kaygılarımızın, korkularımızın üzerimizdeki baskısı, musallat olmanın tüm biçimlerini kendinde barındırır. Derrida'nın (2007) da dediği gibi, gelecek hep gelebilecek, hortlayacak bir şey olarak kendini sundukça; hayalet dediğimiz şey, tam da, geleceğin kendisidir (s. 69).

Ortalama bir insanın (güya) hayaletle/hortlakla karşılaştığında ya da karşılaşacağına dair güçlü bir kuşkuya kapıldığında sergilediği tutumlardan biri de, çok korkmasına rağmen, hortlaklara aslında inanmadığını, kendisine değil ama, (ya varsa kuşkusuyla korktuğu) hortlaklara göstermek için karanlığa ıslık çalmasıdır ya da şarkı vb söylemesidir.

Benzer bir durumu risk toplumunda yaşayan insanların çeşitli konulara ilişkin tutumlarında da görebiliriz. Örneğin ekolojik kriz karşısındaki yaklaşımlara bir bakalım: Ekolojik kriz, demektedir Žižek, (2010) enikonu hakkında şüphe beslemenin anlamsız olacağına çokça inan(dırıl)dığımız apaçık kesinlikler alanını aşındırmaktadır. Ekolojik krizi tam anlamıyla yani olduğu şekliyle ciddiye alma konusundaki isteksizliğimiz de tam olarak bundan kaynaklanmaktadır. Krize hâlâ şu tepkiyi veriyor oluşumuz mesela, bu bakımdan anlamlıdır: Konunun çok ciddi olduğunun pekala farkındayım (ama, yine de) aslında buna inanmıyorum. Bunu simgesel evrenime dahil etmeye hazır değilim. Bu yüzden de ekolojik kriz günlük yaşamımda bir etki yaratmazmış gibi davranmayı sürdürüyorum (s. 55), karanlığa ıslık çalıyorum.

İnsanlar kendilerine bir şey musallat olduğunda (elbette bir şeylerin kendilerine musallat olduğunu düşünecek kadar sıkıntılı bir ruh haline sahip olduklarında), bu durumla baş edebilmek için izledikleri stratejilerden bir diğeri de, bu durumu, kendi yaşamında veya çevresinde yanlış giden bir şeyler olduğu fikriyle ilintilendirmek ve kendilerince söz konusu yanlışlıkları hedef alarak (çoğu zaman) hedef saptırmaktır (belki de kaçmaktır).

Örneğin, ekolojik krizle devam edersek, onu (ekolojik krizi) "gerçeğin verdiği bir cevap" olarak, belirli bir mesajı olan bir işaret olarak algılamak söz konusu edilebilir (tıpkı, AIDS'i günahkar yaşamlarımız için verilen bir ceza olarak okumak gibi). Bu açıdan bakıldığında ekolojik kriz de, tamamen bizim doğayı tahrip etmemiz ve ondan uzaklaşmamız yüzünden verilen bir ceza olarak görülür. Böylesi bir tepki verenlerin bu olup bitenlerden çıkardığı ders şudur: Sapkın hayat tarzlarımızı bırakıp doğanın bir parçası olarak yaşamamız, kendimizi doğanın ritmine bırakmamız gerekmektedir (ibid,: 56).

Yine ortalama bir insan, hayaletlerin/hortlakların tacizine (genellikle) yapayalnız

kaldığında uğrar. Tam da bu noktada, geç-modernliğin ya da risk toplumunun "yeni bireyselliği" geleceğin hortlaklarına biz modernleri taciz etmesi için elverişli koşullar hazırlamış olur.

Niedzviecki'e (2011) göre bireysel bir çağda yaşıyoruz. Bu çağda konformizm, aile, kilise ve ulus devletin kutsallığına göndermede bulunan katı sosyal pratiklere olan bağlılıkla alakalı değil artık. Öyle ki, artık, kendimiz olmayı bulma yolunda kurumlar geri çekilmektedir. Hatta uluslar bile, geçmişte hükümdarların, dini liderlerin ve az bulunan dâhilerin sahip olduğu saygınlığın bireylere (herkese) uygulanmasını teşvik eden ortamları sağlayabilme kabiliyetlerine göre değerlendiriliyor (s. 18). Kişilerin kendi bireyselliklerini açığa vurma ihtiyacı o denli arttı ki, kurumsal kimliği (mesleki) ya da toplumsal rolleri (anne-baba gibi) artık yeterli olmamaya başladı. Kişi yeni-konformist olarak, her zaman olduğundan daha fazlası olmayı istiyor. Ancak, yeni bireyselliğin yükselmesi karşısında geleneğin kısmen yıkılması, bizim için, daha fazla belirsizlik anlamına da geliyor. Bir zamanlar aile, kilise ve iş rabıtasında belirlenen ortalama statümüzde görece daha mutluyduk (ibid,; 32,79). Şimdiyse, modernliğin sonuçlarının veya yan etkilerinin her zamankinden daha fazla yaşamlarımızı riskli yapan faktörleri karşısında kaygılanırken toplumsal bağın kopuşunu deneyimledikçe bu kaygılarımız da korkulara dönüşüyor (Özben, 2011; 164-165) ve bizi geleceğin hortlaklarının karşısına yalnız bir biçimde çıkmaya zorluyor.

Üstelik, tüm yeni bireysellik koşullarına ve değişimlere rağmen düzen, bağlılık ve daha yüce bir anlam sağlayan kurum ve otoritelerin hepsinden bağımsız olarak idealize edip, gündelik yaşamımızda içselleştirdiğimiz bir özgürlük de yok. Başka bir deyişle, daha önce pek çok kişi, bize nasıl dua etmemiz, çalışmamız, evlenmemiz hatta sevmemiz gerektiğini söyleyen bu kısıtlayıcı kurumların boyunduruğundan kurtulma mücadelesi vermişti. Şimdilerde ise, yine pek çok kişi, tam ve eksiksiz bireyciliğimizi açıkça belirtebilme arzumuzdan ödün vermeden (ama geleceğin hortlakları karşısında da yalnız kalmadan), bu şeyleri nasıl yapmamız gerektiğini söyleme biçimini bulmak için mücadele ediyor (Niedzviecki, 2011; 83).

Hayalet, hortlak ya da bizim kültürümüzde (daha çok) cin gibi varlıklar kişilere musallat olduklarında yapılan şeylerden biri de, bir cinci hocaya görünmek, muska yazdırmak vs. dir. Geleceğin musallat olduğu şimdi sendromunda ise cinci hocaların yerini uzman(lar), benzetim yerindeyse, muskaların yerini ise, diyet, antrenman programları, psikiyatrik destek, antidepresan ilaçlar ve hatta kabala bilekliği vb. leri almışlardır.

Üçüncü boyut olarak geleceğin şimdiyi biçimlendirdiği 3D modernlik koşullarında "gelecek" genel olarak şu başlıklar altında "şimdi"ye musallat olmaktadır:

1. Ekolojik Çöküş,
2. Biyogenetik yollarla insanların manipüle edilebilir makinelere indirgenmesi,

3. Hayatlarımız üzerinde tam bir dijital kontrol (Žižek, 2011; 397),

4. Hammadde, gıda ve suyla ilgili ileride girişilmesi muhtemel çatışmalar ile toplumsal bölünme ve dışlamaların (duvar/set çekme vb) artması (ibid,; 12-13).

5. Küreselleşmenin ekonomik, siyasi, kültürel ve güvenlikle ilgili etkilerinin ortaya çıkardığı tehlikeli yabancı figürü (Brown, 2011; 138),

6. Sosyal varlıklar olarak bizi ötekilerle güçlü ve güvenli bağlar kurmaya ilişkiler geliştirmeye sevk eden aidiyet ihtiyacımızı karşılayacak (modern öncesi dönemlerde aile, akrabalık, köy, kasaba cemaati adı verilen yapılar, modernliğin klasik döneminde ise, aile, okul, sendika, ulus vs. yapılar) mekanizmalardan mahrum olmak (Bauman, 2010; 119),

7. Ölümle ilgili değişen algılar ve ölüm düşüncesi karşısında daha bir korunaksız kalmak (Bauman, 2000; 178, 182),

8. Tıbbileştirilen yaşam ve bunun sonucunda kaygıların kışkırtılarak kişileri aciz duruma düşüren bir bağımlılığın yaratılması (Illich, 2011; 35-36) ya da sağlık takıntısı,

9. Bilim ve teknolojik ilerlemenin tam olarak kontrol edilemediğinin farkına varılan yan etkileri,

10. Nükleer savaş tehdidi ve diğerleri.

Sonuç Yerine

Žižek'in (2010) zaman sıçraması ve umudun yıkılışı üzerine aşağıda ver vereceğimiz örneği, çalışmamızın son sözleri için iyi bir başlangıç oluşturabilir: J.B. Priestley'nin *Time and the Conway* adlı üç perdelik oyunun ilk perdesinde Conway ailesinin yirmi yıl önce yenmiş bir aile yemeği izlenmektedir. Bu yemekte ailenin bütün üyeleri gelecek için heyecanlı planlar yapmakla, hayaller kurmakla meşguldürler. İkinci perdede ise, bugünden yirmi yıl sonra, aile üyelerinin planlarının suya düşmüş ve hayallerinin tükenmişliğini yansıtan bir başka aile yemeği izleyiciye izlettirilmektedir. Üçüncü perdede ise izleyici yine yirmi yıl önceye götürülür ve birinci perdenin devamı izlenir. Bu zamansal sıçrama izleyici için fena halde kasvet verici, hatta dehşet verici bir etki yaratır. Peki, bu denli dehşet verici olan nedir? Žižek'e göre dehşet verici olan birinci perdeden ikinci perdeye geçilmesi değil, tam da ikinci perdeden üçüncüye geçilmesidir. Yani hayat projeleri insafsızca tıkanmış olan bir grup insanın kasvet verici gerçekliğini görmek (palanlarının suya düşmüş olmasına tanıklık etmek) ve sonrada aynı insanların yirmi yıl önceki hallerine, yani hâlâ umut dolu ve geleceğin onlar için neler getireceğinin farkında olmayan hallerine tanıklık etmek, umudun yıkılışını tam anlamıyla yaşamak demektir (s. 100).

Bu tiyatro oyununun izleyicisi üzerinde bıraktığı etki, şimdilerde bizlerin bir risk toplumunda yaşıyor olmamızdan kaynaklanacak şekilde, endişelerimizle,

hayal kırıklıklarımızla ve hatta görünürlüğe oldukça yaklaşan gelecek algımızla örtüştürülebilir. Çalışmanın akışında da göstermeye çalıştığımız gibi, "gelecek" bir üçüncü boyut olarak (bir tür zaman sıçramasına maruz kalmışçasına) "şimdi"yi altüst ederken, bize de çoğu zaman umudun yıkılışını deneyimlemek kalıyor. Böylece (sözde) zaman sıçramasına maruz kalan ve "sürekli bir şimdi sendromuna" muhatap olan bizler, bir bakıma, hayaletin, hortlağın ta kendisine de dönüşebiliyoruz.

Deneyimlediğimiz zamanın ("şimdi"nin) kültürünün ayırt edilebilir özelliklerinden biri de; ne yaparsak yapalım ya da hangi alan üzerinde konuşursak konuşalım, "bir şeylerin" yolunda gitmediğinde hepimiz hemfikiriz. O kadar çok şeyin kontrolü elimizden çıktı ki, sanki bize ve yaptıklarımıza musallat olan bir şey(ler) var.

KAYNAKÇA

Scott, A. (2000). Risk Society or Angst Society?, *The Risk Society and Beyond*, Ed(s): A. Barbara-U. Beck and J. V. Loon, London: Sage Publications.

Bauman, Z. (1998). *Postmodern Etik*, Çev:Alev Türker, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2000). Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri, Çev: Nurgül Demirdöven, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve Müphemlik*, Çev: İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2005). *Bireyselleşmiş Toplum*, Çev: Yavuz Alogan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2006). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*, Çev: Abdullah Yılmaz, 2. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2010). *Sosyolojik Düşünmek*, Çev: Abdullah Yılmaz, 7. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*, Trans.: M. Ritter, London: Sage Publications.

Beck, U. (2005). *Siyasallığın İcadı*, Çev: Nihat Ülner, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Bloch, E. (2007). *Umut İlkesi I*, Çev: Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları.

Brown, W. (2010). *Tarihten Çıkan Siyaset*, Çev: Emine Ayhan, İstanbul: Metis Yayınları.

Brown, W. (2011). *Yükselen Duvarlar Zayıflayan Egemenlik*, Çev: Emine Ayhan, İstanbul: Metis Yayınları.

Bruckner, P. (2006). *Masumiyetin Ayartıcılığı*, Çev: Hamdi Tuncer, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Derrida, J. (2007). *Marx'ın Hayaletleri*, Çev: Alp Tümertekin, 2. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Furedi, F. (2001). *Korku Kültürü*, Çev: Barış Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Giddens, A. (2001). *Modernliği Anlamlandırma*, Çev: Serhat Uyurkulak-Murat Sağlam, İstanbul: Alfa Yayınları.

Giddens, A. (2004). *Modernliğin Sonuçları*, Çev: Ersin Kuşdil, 3. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hudson, B. (2003). *Justice in the Risk Society*, London: Sage Publications.

Illich, I. (2011). *Sağlığın Gaspı*, Çev: Süha Sertabiboğlu, 2. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Lupton, D. (1999). *Risk,* London: Routledge.
Mythen, G. (2004). *Ulrich Beck: A Critical Introduction to the Risk Society,* London: Pluto Press.
Niedzviecki, H. (2011). *Ben Özelim: Bireylik Nasıl Yeni Konformizm Haline Geldi?,* Çev: Sibel Erduman, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
Özben, M. (2011).*Kutsallıkların Ölümcül Sıçrayışı: Yapay Kutsallıklar,* Ankara: Kadim Yayınları.
Özben, M. (2011). "Kaos Üçüncü Boyutta Yaşar: 3D Modernlik", *(Yayımlanacak Makale,* Erzurum.
Swarts, D. (2011). *Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi,* Çev: Elçin Gen, İstanbul: İletişim yayınları.
Tylor, C. (2006). *Modern Toplumsal Tahayyüller,* Çev: Hamide Koyukan, İstanbul: Metis Yayınları.
Žižek, S. (2010). *Yamuk Bakmak: Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş,* Çev: Tuncay Birkan, 4. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.
Žižek, S. (2011). *Ahir Zamanlarda Yaşarken,* Çev: Erkal Ünal, İstanbul: Metis Yayınları.

Özet

«Şimdi»ye Musallat Olan «Gelecek»: Geleceğin Hortlakları ve 3D Modernlik

Yakın bir zamana kadar kişinin kendi yaşam hikayesini belirleyebilme potansiyeli ne kadar yüceltilmiş olursa olsun; şimdilerde, tam da söz konusu belirleyebilme potansiyelinin sonuçları bakımından bu potansiyeli (özgürlük!) devredecek bir yer(ler) arıyor modern insan. Kişinin "birey" olabilmek adına talip olduğu sorumluluk(lar) o denli arttı ki, "birey" olmak tahammül edilemez bir insanlık durumuyla daha sık anılır oldu. "Yeni bireysellik" olarak da kavramsallaştırılan bu insanlık durumunu ve günümüz modernlik koşullarını ele alan bu çalışmada, yerleşik düşünme kalıplarından farklı olarak "geçmiş"ten çok "geleceğin" biçimlendirdiği bir "şimdi" resmedilmeye çalışılacaktır. Burada, "geleceğin" bir algı biçimi olarak "şimdi"yi bozan, altüst eden etkileri üzerinde durulacağından, risk toplum kuramından da faydalanılacaktır. Dahası, "geleceğin" "şimdi" üzerindeki etkisi, metaforik olarak "musallat olma" üzerinden serimleneceğinden, geleceğin hortlakları biçiminde sunulacak olan "şimdi"yi altüst eden durum ve düşüncülerin koyutladığı günümüz modernlik koşulları 3D modernlik şeklinde kavramsallaştırılacaktır.

Bu çalışma kapsamında 3D modernlik kavramsallaştırması, "geçmiş", "şimdi" ve "gelecek" üçlemesi içinde, daha baskın olacak şekilde, modernliğin genelleştiği toplumlarda neredeyse bir standarda doğru giden bir "gelecek" algısının/endişesinin "şimdi" üzerindeki belirleyici etkilerinin karşılayabilmesi amacıyla kullanılmıştır. Bu şekliye 3D modernlik geleceğin hortlaklarının musallat olduğu bir "şimdi" ye göndermede bulunur. Modernliğin eşiğindeki insan için önce umut(lar) vardı. Modern insan ne pahasını olursa olsun, gözü dönmüşçesine söz konusu umutlarını gerçekleştirebilmek için çok hızlı koştu. Öyle ki, umutları, arzuları

ve belki de yaşama sevinci bile arkasında kaldı. Üçüncü boyut burada "şimdiyi" rahatsız eden (bir risk toplumunu mümkün kılan) ileri bir modernlik durumunu kavramsallaştırabilmek amacıyla kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Risk Toplumu, 3D modernlik, Hortlak, Musallat olmak.

Abstract

The Future that Bothers to Present: The Spekter of Future and 3D Modernity

No matter how the potential to determine one's own life story has been exalted until recently, the modern humanis looking for place(s), to hand ower this potential (freedom!), precisely in terms of consequences of determination potential in question. Resposibilities, the person aspired in the name of being an individual, has increased so much that being an "individual" has been referred to an intolerable state of humanity more often. Dealing with both this human condition conceptualized also as " The new individualism", and present-day conditions of modernity, in this study, unlike the built-in patterns of thinking, a "present", shaped mostly by "future" than by the "past" will be tried to be depicted. Here, due to as aform of perception, distorting,/overturning effects of "future" over "present" will be focused on, the theory of risk society will be utilized. Moreover, because the effect of the "future" over the "present" will be explained metaphorically from the "pestering", the case screwing up the "present" that will be offer in the form of the spook of the future and present conditions of modernity that thoughts are formed ara conceptualized in the form 3D modernity.

The scope of this study the conceptualization of the 3D modernity, within the triology of "past", "present" and "future", has been used to provide the determining effects over "present" of a "future" perception/anxiety neraly heading towards a standard in the societies that modernity generilized to be more dminant. 3D modernity with this form implies a "present" that the spooks of the future has pestered. There was expectation(s) firstly fort he human on the threshold of the modernity. At any price the modern human run very quickly to realize those expectations furiously. So his expectations, desires and maybe joy of living stayed behind of him. Third dimension in here has been used to conceptualize an advanced modernity case pestering "present" (enabling a risk society).

Keywords: Risk community, 3D modernity, Spekter, to bother